

B. Finke

**HRVATSKA AKADEMIJA
ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Zavod za lingvistička istraživanja
Ante Kovačića 5, Zagreb**

BOŽIDAR FINKA

O 70. OBLJETNICI ŽIVOTA I 40. OBLJETNICI ZNAJSTVENOGA RADA

Čast mi je i ugodna dužnost pisati ove retke o Božidaru Finki u *Filologiji*, koju su ispisali njegovi prijatelji i kolege njemu u čast o 70. obljetnici života i 40. obljetnici znanstvenoga rada, u godini u kojoj je dobio za svoj filološki rad najviše znanstveno priznanje — nagradu za životno djelo Republike Hrvatske.

Redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, tajnik njezina Razreda za filološke znanosti, član njezina Predsjedništva, predsjednik njezina Odbora za dijalektologiju, član Međunarodne komisije za Općeslavenski lingvistički atlas, urednik mnogobrojnih Akademijinih izdanja, član međunarodnih strukovnih društava, osnivač i prvi voditelj Zagrebačkoga lingvističkoga kruga, višegodišnji ravnatelj Zavoda za hrvatski jezik u kojem je proveo sav znanstveni radni vijek, sve do mirovine, povremeni predavač na slavističkim katedrama (Kraków, Bochum, Köln, Hamburg, Mannheim, Konstanz, Zürich...), objavljivan u mnogim slavističkim središtima (Warszawa, Moskva, Prag, München, Wiesbaden, Uppsala...), jedan od najboljih poznavatelja čakavskoga narječja, osnivač i voditelj mnogih znanstvenih projekata kao što su, primjerice, veliki Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnoga jezika, laureat znanstvenih nagrada, jedan od najplodnijih hrvatskih jezikoslovaca — to je akademik Božidar Finka.

Rođen je 19. prosinca 1925. godine u Salima na Dugom otoku. Šestorazrednu pučku školu završio je u rodnom mjestu. Gimnaziju je polazio u Šibeniku, Krku, Zadru i Splitu. U Splitu je maturirao 1947. godine. Iste godine 1947./48. upisao se na slavističku grupu Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i diplomirao 1952. godine.

Prvo mjesto gimnazijskoga suplenta bilo mu je u Pazinu. Profesori A. Barac, J. Badalić, S. Ivšić i drugi sjećali su se toga marljivoga studenta i ubrzo je bio pozvan i primljen za asistenta u Institutu za jezik JAZU u Zagrebu (danas Zavod za hrvatski jezik). Marljiv, ustrajan, opredijelio se za dijalektologiju i redovito je bio na terenskim istraživanjima. Doktorirao je iz dijalektologije 1960. godine disertacijom »Dugootočki čakavski govori« i zatim izabran za znanstvenog suradnika. Tih i idućih

godina Božidar Finka se sav posvetio dijalektološkim i toponomastičkim istraživanjima i u tom razdoblju objavio pedesetak znanstvenih i stručnih priloga.

Godine 1966. izabran je za višeg znanstvenog suradnika, a pet godina kasnije postaje znanstvenim savjetnikom. Te 70-e godine najplodnije su godine u znanstvenom radu akad. B. Finke. To je vrijeme nakon sudbine poznate Deklaracije o nazivu hrvatskoga književnoga jezika, sudbine Hrvatskoga pravopisa kojemu je on bio suautorom, godine koje su svestrano obilježile znanstveni profil akad. B. Finke.

Godine 1975. postao je članom suradnikom JAZU. Dvije godine zatim izabran je za izvanrednoga člana, a godine 1988. redoviti je član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. U toj ustanovi obnaša dužnost tajnika Razreda za filološke znanosti, člana Predsjedništva Hrvatske akademije, predsjednika njezina Odbora za dijalektologiju, člana nekoliko drugih odbora i povjerenstava te dužnost urednika nekoliko Akademijinih edicija. Njegov rad u okviru Hrvatske akademije golem je i prepoznatljiv.

Ovaj se jezikoslovac najviše i najbolje prepoznaje u dijalektologiji. Već zarana je spoznao da su za afirmaciju jezične znanosti od bitne važnosti poznavanje i znanstvena obrada jezične građe. Dijalekatna građa po svojoj je naravi izvoran jezični podatak podložan mijeni. Potrebno ga je stoga čuti od izvornoga govornika, točno ga zapisati i znanstveno ga interpretirati dok se to još može u ovom vremenu brzih jezičnih i društvenih promjena.

Dr. Božidar Finka opredjeljuje se za dijalektologiju, i to ne samo čakavsku, kojom je progovorio, nego jednako uspješno i za kajkavsku i za štokavsku. Jedan je od najmarljivijih terenskih istraživača: od Mljeta i Lastova pa po svemu »hrvatskome prostornom luku« do Osijeka, Vinkovaca i drugih krajeva istočne Slavonije. Upoznao je na terenu neke hrvatske govore u Bosni i mnoge hrvatske govore u hrvatskoj dijaspori Austrije, Mađarske, Slovačke i Italije.

U izuzetno brojnim dijalekatnim priložima spasio je od zaborava bitne podatke sa svih hrvatskih prostora, protumačio relevantne jezične pojave, upozorio na mnogobrojne odnose dijakronije i sinkronije, stilistike i semantike, sintakse i morfologije, fonetike, fonologije i morfonologije, na dijalekatsko-standardnojezične odnose, na međudijalekatne veze i međujezična prožimanja osobito romansko-hrvatska, o čemu svjedoče njegovi toponomastički radovi.

Njegova je najtemeljitija studija Dugootočki čakavski govori, koja je već kao disertacija (1960.) bila napisana metodom strukturalne lingvistike, koja je metoda, premda tada u svojim počecima u nas, prilično odudarala od metoda većine dotad pisanih dijalekatskih monografija u nas. Tiskana je s dopunjenim podacima godine 1977. i utkana u temelje hrvatske dijalekatske literature. Visoko valja ocijeniti i ove Finkine rasprave: Govor otoka Žirja (1969.), Karlovački govor (1973.), oba u suradnji s A. Šojatom, Naputak za ispitivanje i obrađivanje čakavskih govora (1973.), Rad na proučavanju govora u Brinju i okolici (1969.) sa S. Pavešićem, Stilistika u dijalektologiji (1973.), Slavische Akzentuation (1969.), Der čakavisches Dialekt (1968.), Upotreba nepromjenjivih riječi u čakavskim govorima (1971.). Pisao je o rubnim čakavskim govorima u prožimanju s kajkavskima i štokavskima u Lici i Gorskom kotaru, o čakav-

sko-štokavskim utjecajima u sjevernoj Dalmaciji itd. U obrađivanju gorskokotarskih govora upozorio je na dotad nedovoljno uočene odnose i prožimanja hrvatskih govora sa slovenskima. Obradio je kopnene i otočke čakavske govore sjeverne Dalmacije, od Zlarina, Primoštena, Biograda, Novigrada, Paga te osobito detaljno govore zadarskih otoka ukolo svojega zavičaja.

U toj širokoj dijalekatskoj lepezi obrade hrvatskih narječja osobita je pozornost posvećena akcenatskoj problematici, o kojoj B. Finka piše vrlo meritorno. Dr. Božidar Finka sudjelovao je u izradi kvestionara za Hrvatsko-srpski dijalektološki atlas i kvestionara za Općeslavenski lingvistički atlas, te kvestionara za Bosansko-hercegovački dijalektološki atlas. Bio je vrlo djelatan u obradi punktova za te atlase. Urednik je i suautor značajne knjige Fonološki opisi, a izradio je desetak karata za OLA i surađivao u izradi nekoliko karata za Europski lingvistički atlas. Napisao je prvu opširniju sintezu o čakavskom narječju na hrvatskom i njemačkom jeziku, a s akad. M. Mogušem izradio je najcjelovitiju kartu čakavskoga narječja. Prvi je izradio kartu hrvatskih dijalekata na hrvatskom državnom prostoru.

Sažimajući taj rad, moglo bi se reći da će kao trajan prinos u hrvatskoj dijalektologiji ostati ovi njegovi rezultati:

Dokazao je i u dijalektima stilističku obilježenost svih izražajnih sredstava na glasovnoj, naglasnoj, obličnoj, tvorbenoj, sintaktičkoj razini. Ta obilježenost očituje se i u onim izražajnim sredstvima koja se ne iskazuju govornim sustavnim elementima. Pokazao je kako je stilističko iskazivanje vrednota govornoga jezika u dijalektima slobodnije nego u standardnim jezicima, jer se u dijalektu kao govornom izrazu svaki otklon od norme doživljava afektivno.

Proučavajući karlovački govor i neke gorskokotarske govore, pokazao je da se kajkavski jugozapadni govori razlikuju od drugih kajkavskih dijalekatskih tipova i da se u mnogim elementima slažu s čakavsko-kajkavskim govorima koji se nastavljaju na ikavsko-ekavske čakavske govore. Ta pojava pokazuje da taj jugozapadni kajkavski tip nije čistoga kajkavskoga porijekla.

Istražujući useljeničke štokavske jekavske govore u Gorskom kotaru uočava da je drežnički štokavski tip bio više u doticaju s južnim izdankom istočnohercegovačkog dijalekta, proširenog u Dalmatinskoj zagori i Bukovici, dok je srpskomoravički govorni tip bio u bližim doticajima sa sjevernim izdankom toga dijalekta koji je bio proširen po Kordunu, Banovini i dijelom po Slavoniji.

Na području Vinkovaca i drugdje po istočnoj Slavoniji utvrdio je (zajedno s A. Šojatom) govore s "nezamijenjenim" jatom koji čuva posebnu fonetsku razlikovnost i fonološku vrijednost.

Već više od 15 godina u autorskom kolektivu s antropolozima proučava bazični vokabular kao bitni sastojak općeljudske kulture, koji je otporan na promjene. Taj se leksički fond uspoređuje na fonetskim, akcenatskim, morfološko-tvorbenim i leksičkim osobinama s istim leksikom unutar naselja s različitim dobnim i doseljeničkim populacijama, te među različitim naseljima i regijama. Utvrđuju se tako srodnosti i razlike koje upućuju na konzistentnost određene populacije i na zamršene putove svakovrsnih

migracija. Iz toga područja napisano je petnaestak radova, a neki od njih uključeni su u šire interdisciplinarno istraživanje pojedinih regija. Doprinos dr. B. Finke u tim radovima vrlo je značajan.

U vezi s dijalektologijom važno je spomenuti da je akademik B. Finka, u svojstvu predsjednika Odbora za dijalektologiju HAZU, pokretač znanstvenih skupova pod naslovom »Hrvatski dijalekti«. Oni su bili jak poticaj istraživanju hrvatskih dijalekatskih prostora i pridonosili su bržem razvitku hrvatske dijalektologije. Prilozi s tih skupova tiskani su u Hrvatskom dijalektološkom zborniku, glasilu Hrvatske akademije, koje glasilo uređuje s akad. M. Mogušem već više godina.

Druga važna djelatnost akad. B. Finke očituje se u leksikografiji. Svoj leksikografski rad započeo je na velikom Akademijinu Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika (1953). Na tom djelu prošao je sve faze rada: od asistenta obrađivača i korektora do voditelja Dopuna toga rječnika, koje su se nastavile izrađivati nakon što je taj rječnik, koji se izrađivao preko jednoga stoljeća, bio završen.

Akad. B. Finka pokrenuo je i organizirao rad na izradi povijesnog Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnoga jezika. Taj temeljni zadatak hrvatske leksikografije izašao je već u sedam velikih svezaka, koje dr. B. Finka ustrajno uređuje u Zavodu za hrvatski jezik, gdje vodi od samoga početka rad na tom rječniku. Sa svojim suradnicima organizirao je i vodio rad na izradi Njemačko-gradišćanskohrvatsko-hrvatskog rječnika i Gradišćanskohrvatsko-hrvatsko-njemačkog rječnika. Za gradišćanske Hrvate taj rječnik ima golemo povijesno, kulturno i praktično značenje u njegovanju gradišćanskohrvatskoga književnoga jezika.

Dr. B. Finka bio je suradnikom na izradi Hraste-Šimunovićeve Čakavskoga leksikona, Matešićeva Frazeološkog rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika, Rječnika dviju Matica te Švedsko-hrvatskoga rječnika.

Akad. B. Finka bio je stalno u jezičnoj areni boreći se ustrajno i dosljedno za samobitnost hrvatskoga jezika. Njegovi članci o problematici hrvatskoga književnog jezika, o tzv. međuvarijantnim odnosima, o pripremi tekstova za strojnu obradu, o leksičko-semantičkim proučavanjima, o normi i normiranju te članci o drugim jezičnim temama razasuti su po mnogobrojnim časopisima. Ta tematika najbolje se ogleda u vrlo zapaženoj novinskoj rubrici »Jezične dileme«, koju je vodio u Vjesniku 70-ih godina. Ona je zbog autorovih stavova o samosvojnosti hrvatskoga jezika bila nasilno ukinuta, kao što je, uostalom, nešto kasnije i Hrvatski pravopis koji je izradio zajedno s M. Mogušem i S. Babićem, bio zabranjen.

Uzged su spomenuti Finkini podlistici koje je već 50-ih godina objavljivao u Morском ribarstvu i drugdje radi ustaljivanja naziva za pojedine ribe, koji su imali učinkovit doseg među čitateljima. Toj se temi vraća danas, točno nakon 40 godina, na drukčiji način: kao organizator i voditelj znanstvenoga skupa o 1000. obljetnici prvoga spomena hrvatskoga ribarstva, koje se zbilo u njegovu zavičaju (»Fuerunt vendite piscationes una in insula Meleta, altera in Tilago«, oko 995. godine).

Već je usput spomenuto da je dr. B. Finka bio osnivačem i prvim voditeljem Zagrebačkoga lingvističkoga kruga na kojem su se školovale i usavršavale generacije hrvat-

skih jezikoslovaca na suvremenim stečevinama lingvističke znanosti, primjenjujući ih u svojim radovima na hrvatsku jezičnu problematiku.

Daleko bi nas odvelo navoditi kongrese i znanstvene skupove na kojima je dr. B. Finka pribivao, predsjedavao u sesijama, sudjelovao u organiziranjima. Samo uzgred spominjemo Finkin rad na glagolici (Ušaljev glagoljski natpis u Salima), njegov rad u hrvatskoj dijaspori, njegove mnogobrojne recenzije znanstvenih projekata, knjiga i znanstvenih priloga, sudjelovanja u komisijama za obranu magistarskih i doktorskih disertacija, predavanja na slavističkim katedrama itd.

Osobno me najviše privlače radovi dr. B. Finke vezani za zavičaj. Uredio je knjige i napisao u njima povijesno-filološke priloge za župe Sali (o 400. obljetnici župne crkve 1581-1991), Luke i Žmana. Zanimljivi su njegovi zapisi o saljskim toponimima, o prezimenima i nadimcima, te osobito zapažena studija Saljske dječje igre i običaji (1965), koja se do danas često citira u folklorističkoj literaturi, iako je napisana prije 30 godina. Njegov prvijenac Citorij u kojem objašnjava porijeklo toga imena (= ecclesia s. Victoris) napisan je i objavljen prije 40 godina. Njegova brazda u hrvatskoj lingvistici već dugo je zaorana i ostala prepoznatljiva.

Današnji njegovi terenski obilasci usmjereni su na zavičaj, na sveobuhvatnu sintezu, na namirbu svojega znanstvenoga, dijalekatskoga i onomastičkoga duga kraju iz kojega je potekao. Stoga svakoga ljeta i dalje ustrajno istražuje po zadarskim otocima.

Njegov rad bio je primijećen i nagrađivan. Godine 1977. dodijeljena mu je republička nagrada »Božidar Adžija« za istaknutu znanstvenu djelatnost, a ove godine u kojoj, kako je već rečeno, slavi 70. obljetnicu života i 40. obljetnicu znanstvenoga rada, i najviša državna nagrada za životno djelo.

Njegov ljudski i znanstveni lik resi izuzetno poštenje i marljivost. Bibliografija njegovih djela od preko 400 bibliografskih jedinica predstavlja golemo i cjelovito djelo koje će ostaviti dubok i prepoznatljiv trag u hrvatskoj lingvistici. To djelo još nije završeno.

Danas nakon Domovinskog rata nastala je posvemašnja ispremiješanost hrvatskih dijalekata, jer je mnoga sela agresor popalio, a hrvatski puk ubijao i preseljavao. Dosadašnji naš dijalekatski mozaik potpuno je razrušen. Akademika B. Finku, vjerujemo, čeka golem posao. Njegova znanstvena sprema i terensko iskustvo mogu mnogo pripomoći da se ta slika nanovo uspostavi. Božidar Finka jest u mirovini, ali pred ovakvim izazovom znamo da ne može ostati miran.

Petar ŠIMUNOVIĆ

HRVATSKA AKADEMIJA
ZNANOSTI I UMJETNOSTI
od za lingvistička istraživanja
Ante Kovačića 5, Zagreb